

magazin istoric

Anul XXVI - serie nouă - nr. 2 (419)

februarie 2002

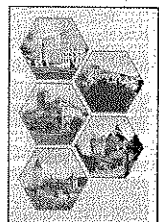
<http://www.icnet.ro/history/magazin.htm>

e-mail: mistoric@icnet.ro

1-4 Mănăstirea Probota a beneficiat de un program de restaurare cu participare internațională, la finalul căruia s-a editat și un splendid album. Iată cum arată astăzi fațada sudică a ctitoriei lui Petru Rareș și un detaliu din fresca interioară, după încheierea operațiunilor. Din același secol XVI datează și aceste piese din aur (coperta 4)

2 Fiecare stampă chinezească de Anul Nou, produsă în cătunul Yanglingqing, sugerează – pentru cei inițiați – o urare. Titlul acestei stampe, *Zeița aduce în dar un fiu*, a fost împrumutat din *Istoria dinastiei Wei (386–535), Analele împăraților*. Divinul împărat Wu, în timp ce lucra pământul, a fost surprins să vadă cum din cer pogoară o frumoasă zeiță. Ea i-a destăinuit că a fost trimisă să-i fie soție. A doua zi i-a promis suveranului că se va întoarce peste un an. Spre marea bucurie a împăratului, ea s-a ținut de cuvânt și i-a adus și un fiu. Cele patru ideograme cu care istoricul a consemnat evenimentul au devenit o urare adresată celor care se pregătesc să-și întemeieze un cămin

3 Castelele Cehiei au poveștile lor, cu regi și regine pe care viața le-a supus aceluiași încercări prin care trec toți oamenii. Iată câteva dintre aceste edificii monumentale: 1. Hluboká nad Vltavou; 2. Kost; 3. Křivoklát; 4. Dyji; 5. Pernštejn

Revista editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Presedinte fondator
CRISTIAN POPISTEANU
(1932-1999)

Presedinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIE CÂNDEA**,
academician

DINU C. GIURESCU,

Redactor-sef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Doighin

Redactori:

Ioan-Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Stefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreotesei,

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Drăghe,

Tudora Petre

Diffuzare:

Constantin Musal

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Mărașeanu, nr. 1-3,
sau intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Efthimu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul I,
Oficiul postal nr. 1, Casuta postală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu,
director comercial M. Vlădeanu, director
M. Soare

SUMAR

februarie

2002

4 Pecetea rădăcinilor
P. ISTRATI

GENITORI
ÎNTR-UNA
ISTORICI
RĂSPUND

5 Despărțiți de o
limbă comună
*Istoria Mitropoliei
Moldovei*
F. ȘERBĂNESCU

LEGENDA
SĂMĂNTĂȚII
ISTORIC

10 Voievodul fără
mormânt
*Unde a fost îngropat
Vlad Țepeș?*
C. REZACHEVICI

RAZBOIUL RECIDIV
ÎN BANAT

16 Trecut cu
întrebări deschise
*Interviu cu profesorul
Vojtech Mastny*
D. MATEI

18 Integrare
prin istoriografie
*Participarea
românească la Proiectul
de istorie paralelă
a NATO și a Tratatului
de la Varșovia*
M.E. IONESCU

21 Piața Comună...
socialistă
*Deficiențele C.A.E.R. –
știute din anii '50*
L. ȚĂRANU

24 Vorbe de clacă
*Notă de convorbire cu
un diplomat iugoslav
despre neajunsurile
cooperării economice*
I. SĂLĂVĂSTRU

26 Scuze și acuze
*Despre prăbușirea
U.R.S.S.*
M. GORBACIOV

28 Avatarurile C.S.I.
S. ȘAHRAI

EVENIMENT

31 Lumea lui
Clajmoor dansează
*Baluri în saloanele
bucureștene*
I. ZĂNESCU

48 Securitatea
pietrei
*Simpozion pentru
restaurarea
monumentelor*
M.D. MATEI

77 Premianți
la Tel Aviv
Ș. LEIBOVICI LAIȘ

92 Să înțelegi
chipul cioplit
*Inaugurarea Centrului
de excelență în studiul
imaginii*

92 O redacție
pentru generația
dotcom

33 Oglinda
drumului parcurs
*Despre istorie, sub
cupola Academiei*
C. MUREȘANU

RĂZBOIUL RECE A DEVENIT ISTORIE

Numele profesorului Vojtech Mastny este cunoscut cititorilor revistei noastre (Magazin istoric, nr. 4,5/1997). Născut la Praga, în 1936, lucrează astăzi la Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington D.C. A fost profesor și profesor invitat la mai multe universități de renume, între care amintim: Columbia University (New York), University of Illinois, Boston University, European University Institute (Firenze).

Aflat la București la începutul lunii decembrie, anul trecut, profesorul Mastny a avut amabilitatea de a acorda un interviu pentru Magazin istoric. De asemenea, i-am cerut domnului general de brigadă Mihail E. Ionescu, directorul Institutului de studii politice de apărare și istorie militară, să prezinte stadiul participării istoriografiei române la proiectul coordonat de profesorul Mastny.

– Domnule profesor, vă rog să definiți pentru cititorii revistei noastre Proiectul de istorie paralelă a NATO și a Pactului de la Varșovia.

– Proiectul este cunoscut sub sigla PHP (Paralel History Project; Proiectul de istorie paralelă). El derivă dintr-un altul, mai amplu, început cu 10 ani în urmă, Proiectul internațional pentru istoria războiului rece. A fost atunci o inițiativă a unor istorici americani, la foarte scurtă vreme după încetarea confruntării. Se încerca obținerea unor documente cu valoare istorică din cealaltă parte a fostei Cortine de fier, în condițiile în care arhivele sovietice începuseră să se deschidă. Fundații care au înțeles importanța unui asemenea demers l-au sprijinit financiar.

Principiul de bază a fost stabilirea unei legături directe cu arhiviștii și specialiștii locali, cei care cunoșteau cel mai bine fondurile de documente. Inițial, colaborarea s-a realizat cu istoricii ruși, organizându-se conferințe comune, pe anumite subiecte. Se prezentau documente de clasificate în mod special pentru respectivele conferințe. Condiția de bază era ca un document, odată de clasificate, să fie accesibil pentru toată lumea.

PHP a debutat în 1997. În acel an am devenit primul bursier Manfred Wörner (o bursă creată de văduva fostului secretar general al Organizației nord-atlantice) la NATO. Pe atunci, arhivele NATO erau complet închise, nici măcar nu erau constituite ca o instituție arhivistică, în sensul clasic. Doar cine beneficia de o astfel

de bursă putea pătrunde în interiorul lor.

Mi-am dat seama foarte repede de importanța documentelor de acolo, care puteau fi puse în relație cu cele obținute din alte surse, din fostele țări socialiste. Am realizat că o parte a țărilor din cadrul Parteneriatului pentru Pace (PfP) sunt interesate să aibă acces și să răspândească informații privind problemele de securitate. Una dintre cele mai active țări este Elveția. Ea a contribuit financiar la realizarea PHP. Mult sprijin am primit și din partea unei organizații private americane – numele ei, National Security Archive, nu trebuie să vă înșele –, care adună documentele devenite accesibile în baza Legii privind libertatea de informare. S-au adăugat apoi și alte instituții, ca parteneri, adică au contribuit

Armata roșie (o defilare pe străzile Moscovei, jos) era considerată, în anii '60, o amenințare suficient de puternică pentru ca populația S.U.A. să facă exerciții de folosirea a măștii de gaze

financiar la progresul proiectului.

PHP s-a transformat într-o rețea de parteneri și asociați din diferite țări, care lucrează împreună pentru a aduna mai multe informații despre istoria celor două alianțe, pentru a realiza articole și cărți, volume de documente și de analize istorice. În fiecare an ni se alătură noi asociați.

Întâmpinăm dificultăți cu accesul la arhivele Ministerului Apărării din Rusia. Speram să avem mai mult succes în noile condiții, create după 11 septembrie 2001, și ale

unei apropieri între S.U.A. și Rusia.

Avem și un grup special pentru studierea fostelor arhive STASI, a documentelor de acolo care privesc NATO.

PHP dispune de un site pe Internet. În luna mai, anul trecut, am publicat un document care a produs senzație. Este vorba despre un plan de război elaborat în cadrul Tratatului de la Varșovia, în 1964, privind avansarea trupelor cehoslovace și sovietice, prin Germania și Franța. Era un plan pentru eventualitatea unui război. S-au publicat și documente pri-

vind întâlnirile și hotărârile ministrilor Apărării din țările Tratatului de la Varșovia, provenind din fostele arhive est-germane. Luna trecută am început o nouă colecție de documente, din arhivele ungare, care privesc exercițiile elaborate pentru situația unui conflict în spațiul austriac și german.

Interesul nostru de a atrage și cercetătorii din România în cadrul PHP are două motive: slaba prezență a istoricilor dumneavoastră la conferințele internaționale privind războiul rece, deși știm că există mulți

specialiști în acest domeniu. Celălalt motiv: România a avut o poziție aparte în cadrul Tratatului, începând cu jumătatea anilor '60. Dar sunt disponibile prea puține documente privind această problemă.

Am avut până acum acces direct la arhivele altor state membre ale Tratatului de la Varșovia (nu mă refer la Rusia), dar mult prea puțin la cele din România. Iar documentele publicate în limba română au o circulație redusă în comunitatea internațională a istoricilor.

Se poate reconstitui istoricul participării României la Tratatul de la Varșovia și doar din

Pe vremea când era nelipsit în zilele de sâmbătă

sursele provenind din celelalte state membre, dar ar rămâne o viziune incompletă fără documentele românești. Avem

nevoie să cunoaștem cum au fost luate deciziile conducerii politice românești și cum au fost evaluate rezultatele întâlnirilor din cadrul Tratatului.

Am venit în România din dorința de a vedea cum putem accelera procesul de declassificare a unui număr substanțial de documente, care să ne permită să adâncim cunoștințele noastre și care să justifice ținerea unui Seminar internațional la București. Cred că ar fi bine ca el să aibă loc în apropierea reuniunii de la Praga, din noiembrie.

- În literatura de specialitate sunt prezente trei

ROMÂNIA ȘI PHP

General de brigadă MIHAIL E. IONESCU

Cercetarea istorică din România s-a racordat târziu la Proiectul de istorie paralelă (PHP) a NATO și a Tratatului de la Varșovia. Nu este un fenomen izolat și el ține de o multitudine de rațiuni, unele obiective (între care și insuficiența resurselor materiale), altele subiective (proasta gestionare a resurselor financiare, câte sunt, insuficiența coordonare între institutele de profil și altele).

Începutul participării românești a fost marcat prin încheierea unui contract de cooperare între Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară (I.S.P.A.I.M.) și PHP la Conferința grupului de lucru arhivistic al Consorțiului Parteneriatului pentru Pace (PFP) al Academiei de Apărare și al Institutelor de studii de securitate. Tot atunci, am convenit că I.S.P.A.I.M. să organizeze un Seminar internațional la București (data fixată inițial a fost septembrie 2001, modificată ulterior pentru toamna anului 2002). În pregătirea acestei manifestări științifice, urmează să alăturăm o culegere de documente din arhivele românești, având ca temă războiul rece, volum editat în limba engleză.

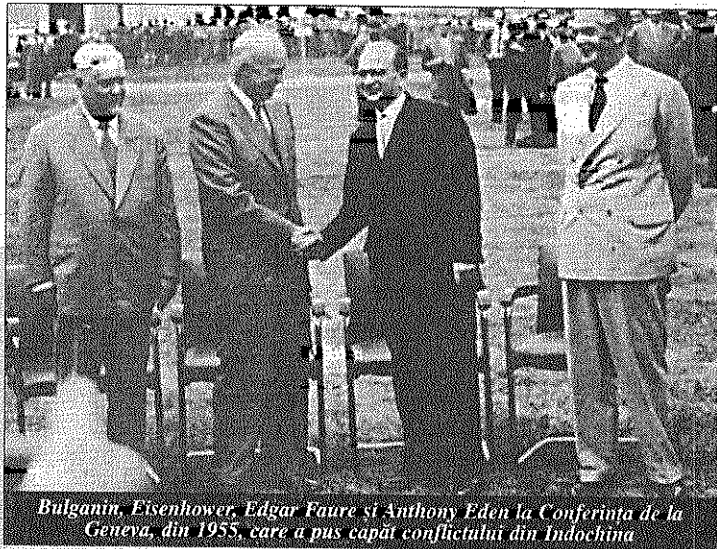
De asemenea, tot ca urmare a înțelegerii încheiate la Washington, am stabilit că vom lansa un proiect de istorie orală, având ca temă războiul rece.

Peste numai o lună, la 20 octombrie, s-a întrunit la București grupul de lucru, coordonat de I.S.P.A.I.M., pentru materializarea proiectului „România în cadrul Pactului de la Varșovia”, ca parte a PHP. În faza inițială au participat, pe lângă reprezentanții I.S.P.A.I.M., și cei ai Arhivelor Naționale, Serviciului Arhivistic Militar, Arhivelor Ministerului Afacerilor Externe, Universității București, Centrului de studii euro-atlantice. Ulterior ni s-a alăturat și Consiliul național pentru studiul arhivelor fostei Securități. Am discutat despre volumul de documente ce urma să fie pregătit înainte de ținerea Seminarului internațional, în toamna anului trecut, și s-au stabilit responsabilitățile.

Am reluat această temă la întâlnirea grupului de lucru din 16 noiembrie 2000, la care au participat dr. Costin Feneșan, director general al Arhivelor Naționale, dr. Corneliu Mihail Lungu, director al Arhivelor Istoricale Centrale,

interpretări pentru modul în care a luat naștere războiul rece. Una dintre explicații susține că s-a ajuns la această situație din cauza lipsei de înțelegere a Washingtonului față de interesele legitime de securitate ale U.R.S.S., Moscova fiind împinsă spre confruntare. Opinia contrară afirmă că agresivitatea cu care sovieticii și-au urmărit interesele a dus inevitabil la răz-

colonel dr. Alexandru Oșca, șeful Serviciului Arhivistic Militar, colonel dr. Petre Otu, director programe I.S.P.A.I.M.

Bulgărin, Eisenhower, Edgar Faure și Anthony Eden la Conferința de la Geneva, din 1955, care a pus capăt conflictului din Indochina

Cu toate angajamentele luate atunci, materialul pentru volum nu a fost strâns complet nici până astăzi. Am încercat, în cadrul unor întruniri ulterioare, să identificăm motivele. O principală cauză invocată de reprezentanții instituțiilor arhivistice o constituie insuficiența resurselor umane necesare pentru inventarierea, deklasificarea și prelucrarea documentelor în vederea publicării lor. Indiscutabil argumentul este real. Cred însă că ne ciocnim și de o problemă de mentalitate. O dovadă certă o constituie faptul că putem citi o serie de documente privind momente importante ale războiului rece deklasificate și publicate în alte țări foste membre ale Tratatului de la Varșovia, în vreme ce documente identice din arhivele noastre rămân încă sub sigla „secret”. Asemenea aspecte nu le scapă partenerilor noștri străini.

Am discutat aceste aspecte și la începutul anului trecut, la întrunirea grupului de

boiul rece. Evident, a treia versiune consideră ambele părți vinovate. Dumneavoastră pe care dintre ele o împărtășiți?

– Deja, cele trei interpretări sunt depășite. Ele au fost dezvoltate în perioada războiului rece și erau parte a acestuia, pentru că problema responsabilității declanșării conflictului era una po-

litică. Acum istoricii nu mai sunt atât de preocupați de stabilirea vinovăției, ci de ce s-au petrecut lucrurile așa cum știm. Nu se mai caută un responsabil, ci o explicație.

În literatura de specialitate se manifestă o diminuare a interesului față de problema originii războiului rece. De altfel, știm deja atât de multe despre acest subiect, despre pro-

blema responsabilităților. Interesul sporit este față de modul cum s-a încheiat războiul rece...

lucru, ținută la 10 ianuarie la București. Ca urmare, la reuniunea PHP de la Florența, din 8 octombrie 2001, am putut prezenta o serie de pro-

grese făcute în efortul de deklasificare a documentelor privind războiul rece din Arhivele Naționale, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe și Arhivele Militare.

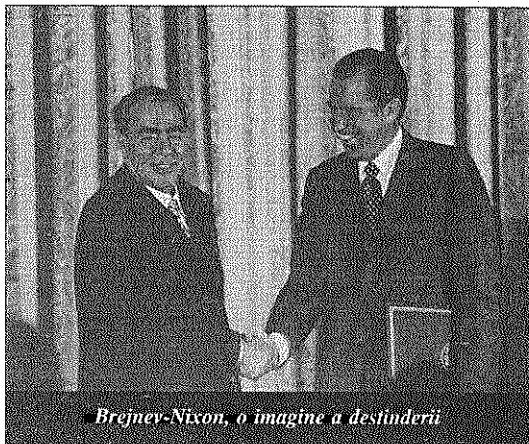
A fost evident pentru toți cei prezenți la întâlnirea cu profesorul Voitech Măstny, la începutul lunii decembrie a anului trecut, că este nevoie încă de eforturi sustinute pentru a ne atinge obiectivul propus. Trebuie să reușim să adunăm o cantitate suficientă de documente românești inedite și revelatoare despre războiul rece, care să permită realizarea unui volum competitiv și pe baza cărora să se poată realiza comunicări interesante, care să justifice ținerea, în cursul acestui an, a Simpozionului internațional la București. Ar fi o consacrare a participării istoriografiei române la un important proiect internațional. ■

– Dar chiar s-a încheiat războiul rece?

– Da, s-a încheiat în versiunea în care a fost conceput, ca un conflict între două blocuri de putere, definite mai ales în termeni ideologici. S-a încheiat, pentru că nu mai există Uniunea Sovietică; unul dintre blocuri s-a dezintegrat. Deci, conflictul, așa cum a fost definit inițial, nu mai există.

Suntem interesați să știm de ce s-a încheiat în forma cunoscută și dacă acest lucru nu se putea petrece mai devreme. Acestea sunt câteva dintre întrebările pe care și le pun istoricii astăzi.

– Spuneți că documentul din 1964 a produs un șoc. Trebuie să vă spun că am auzit și păreri contrare, că este vorba despre un joc de război, cum s-au făcut multe altele, și că nu exista un pericol real să înceapă un război între cele două mari puteri. Chiar

Brežnev-Nixon, o imagine a destinderii

nu a existat un asemenea pericol?

– Așa cum am spus, este o diferență între exerciții militare și planuri de război. Documentul despre care vorbim reprezintă un plan pentru eventualitatea izbucnirii războiului, nu un exercițiu de antrenament. El prevedea cum urma să se desfășoare operațiunile militare ale trupelor cehoslovace și sovietice în cazul declanșării războiului.

Au existat momente când se putea declanșa un război. Este greu, desigur, să te pronunți asupra unor evenimente care nu s-au produs. Cred că probabilitatea a fost relativ

redusă în perioada războiului rece, mai redusă decât au crezut contemporanii. În ultimă analiză, nu era nici interesul sovieticilor și nici al americanilor să se atace reciproc. Dar probabilitatea a fost mai mare în anumite momente. Părerea mea este că pericolul a fost

mai mare în ultima perioadă a războiului rece, din cauza sofisticării sistemelor și din cauza faptului că ideea posibilității purtării unui conflict limitat era mult mai puternică. A fost o idee foarte periculoasă. Câtă vreme s-a socotit că orice război se transformă într-unul nuclear total, s-a considerat că riscul era prea mare. Atunci când planificatorii militari și liderii politici au adoptat ideea că este posibil un război limitat, chiar nuclear, lucrurile au devenit periculoase.

– Domnule profesor, vă mulțumesc.

A consemnat
Dorin MATEI

Copyright

Centrul de istorie orală „Gheorghe I. Brătianu”, din cadrul Societății Române de Radiodifuziune, ne semnaleză: fragmentele din interviul realizat de redactorul Centrului, Octavian Silvestru, cu domnul Popa Octavian Remus, au fost folosite de colegul nostru Marian Ștefan, în articolul *Nume de cod „Neptun”*, fără a cere în prealabil acordul autorului sau al Centrului.

Este o regretabilă omisiune, dar numele interviuatului și cel al autorului interviului au fost corect citate în articol.

Ne exprimăm și noi speranța în viitoare colaborări benefice ambelor instituții și promitem să fim mai atenți.